

استفاده، انتقال و توسعه تکنولوژی در صنایع بالادستی نفت و گاز

ایران

سید نصراله ابراهیمی^۱

فاطمه خوش‌چهره^۲

چکیده

کشور ایران که یکی از اصلی‌ترین دارندگان ذخایر نفت و گاز دنیا است، برای داشتن عملکرد بهتر در سرمایه‌گذاری و انجام پروژه‌های نفتی نیازمند بروزرسانی تجهیزات و توانمندی‌ها و روش‌های انجام پروژه خود توسط شرکت‌های بین‌المللی نفتی می‌باشد تا از این طریق بتواند از بهترین فناوری‌های موجود برای انجام عملیات تحقیق و توسعه استفاده کند یا زمینه انتقال آن‌ها را فراهم آورد.

این پژوهش علاوه بر ارائه تعاریف مختصری از مفاهیم استفاده، انتقال و توسعه تکنولوژی، تفاوت این موارد را در عمل و از دید اجرایی بیان می‌کند و مسائل مهمی را که در اجرای پروژه‌های مبتنی بر این قراردادهای حادث می‌شود، از نظر می‌گذراند. پس از بررسی موضوعات مهم و اساسی در قراردادهای استفاده، انتقال و توسعه تکنولوژی، بر اساس یافته‌های این پژوهش، موضوعات استفاده، انتقال و توسعه تکنولوژی، دارای ماهیتی متمایز و قابل تفکیک از یکدیگرند و باید به طور جدی توسط شرکت‌های بین‌المللی نفتی در مراحل اکتشاف، توسعه و عملیات میدانی ایران مورد توجه قرار گیرد. به علاوه، حقوق و تعهدات مختلف شرکت ملی نفت ایران و شرکت‌های بین‌المللی نفتی در قراردادهای بالادستی کشور در خصوص تکنولوژی، باید به خوبی شناسایی و درک شود. انعقاد این

۱. استادیار، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۲. دانشجوی دکتری حقوق نفت و گاز، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)
Email: f.khoshchreh@gmail.com

قراردادها باید همراه با ظرافت و هوشمندی باشد و موضوعات اساسی و حیاتی با دقت در آن گنجانده شود.

همچنین ضمانت اجرایی نیز برای عدم رعایت هر یک از آن‌ها در نظر گرفته شود. سرانجام، به منظور اجرایی شدن موضوعات استفاده، انتقال و توسعه تکنولوژی و تأمین منافع ملی در ارتباط با تکنولوژی، باید اذعان داشت که کشورمان نیازمند انعقاد قراردادهایی جامع و مبتنی بر مشارکت کارفرما و پیمانکار، درج شروط هدفمند در کنار تدوین قانونی جامع و ایجاد نهادی نظارتی و حاکم بر تمام قراردادهای نفتی می‌باشد.

واژگان کلیدی

استفاده از تکنولوژی، انتقال و توسعه تکنولوژی، قراردادهای بالادستی صنعت نفت و گاز ایران

مقدمه

موضوع تکنولوژی و ارائه آن به کشورهای در حال توسعه، یکی از بحث‌برانگیزترین حوزه‌ها در روابط اقتصادی بین‌الملل از دهه‌های گذشته تاکنون بوده است. امروزه تکنولوژی و دسترسی به آن یکی از ضرورت‌ها و معیارهای اصلی رشد و توسعه اقتصادی به شمار می‌آید و به همین خاطر مبادله تجاری آن یکی از اساسی‌ترین موضوعات تجارت بین‌الملل است.

تأثیر تکنولوژی در وضع اقتصادی کشورها تا جایی است که یکی از معیارهای تقسیم‌بندی کشورها به توسعه‌یافته و در حال توسعه، این عامل می‌باشد. از این رو بحث تجارت تکنولوژی و روش‌های انجام آن، موضوعی بسیار کلیدی و اثرگذار برای هر دو دسته این کشورها است و طراحی و اجرای مناسب‌ترین روش اجرای این کار، دغدغه اصلی تصمیم‌گیران و سیاستگذاران و حتی برنامه‌ریزان در این کشورها می‌باشد. در چنین فضایی، یعنی تقابل دو دیدگاه و منفعت متفاوت، عموماً صاحبان تکنولوژی تشکیل‌یافته از کشورهای پیشرفته صنعتی یا شرکت‌های چند ملیتی دارنده تکنولوژی، برنده اصلی این میدان هستند که از طریق انحصار تکنولوژی و دانش مربوطه عمدتاً سعی در وابسته کردن دیگران به فناوری در انحصار خود دارند.

بحث تکنولوژی هم از نظر انواع و اقسام مختلف و هم از نظر نوع تعریف، فرآیند شکل‌گیری، شیوه‌های واگذاری و انتقال، و هم از نظر نوع مالکیت و انحصار آن موضوعی است که رشته‌های مختلف علوم را به خود مشغول کرده است. در همین راستا، از دیدگاه حقوقی نیز حمایت از تکنولوژی، شناسایی روش‌ها و قالب‌های قراردادی این قسم معاملات در کنار فهم دقیق ویژگی‌های این مبادلات، حوزه

مطالعاتی مهمی در رشته حقوق است که زوایای مختلفی از تحقیق یا تدوین مناسبات و قراردادهای حقوقی را مطرح می‌کند.

مدتهاست که نویسندگان و تدوین‌کنندگان قراردادهای صنعتی از جمله قراردادهای نفتی، تمام تلاش خود را به کار می‌گیرند تا در قراردادهایی که برای انجام پروژه منعقد می‌کنند یا در قراردادهایی جداگانه، پیمانکاران را مکلف به استفاده از تکنولوژی‌های نوین، انتقال آن به خود و یا توسعه تکنولوژی‌های موجود می‌کنند. این مسأله امروزه در صنعت موضوعی پذیرفته شده است، هرچند در عمل تحقق آن در اغلب موارد با ایرادات و مشکلاتی مواجه بوده است. کشور ما نیز به عنوان یکی از اصلی‌ترین دارندگان ذخایر نفتی و گازی، از این مهم مستثنی نبوده است و چند دهه‌ای است که شرط استفاده از تجهیزات و تکنولوژی‌های پیشرفته و انتقال آن را در قراردادهای خود مدنظر قرار می‌دهد، اما متأسفانه بعد اجرایی آن در سطح آموزش نیروهای انسانی آن هم نه به صورت مطلوب نمود پیدا می‌کند.

همین مسائل نویسندگان پژوهش حاضر را بر آن داشت که در این پژوهش مؤثرترین موضوعات در قراردادهای استفاده، انتقال و توسعه تکنولوژی را مورد بررسی قرار دهیم. علت انتخاب صنعت نفت و گاز برای بررسی این قراردادها، نقش حیاتی و مهمی است که این صنعت در کشور ما دارد و در واقع نیروی متحرکه سایر صنایع است و اگر درج این شروط در قراردادهای این صنعت پذیرفته شود و اهمیت آن‌ها درک شود، سایر صنایع نیز به تبع آن خود را ملزم به درج این شروط در قراردادهای منعقد خود خواهند دانست.

نوشتار پیش رو در سه بخش ارائه می‌شود. در بخش نخست، پس از بیان اجمالی مفاهیم استفاده، انتقال و توسعه تکنولوژی، موضوعات مشترک مطرح در

این قراردادها بررسی می‌شوند. در بخش دوم، موضوعات اختصاصی مرتبط با هر یک از این قراردادها ذکر خواهد شد. در بخش پایانی، استفاده، انتقال و توسعه تکنولوژی در قراردادهای بالادستی ایران از نظر گذرانده خواهد شد. نتایج حاصل از این مقاله می‌تواند برای قانونگذار جهت رفع کاستی‌های قانونی موجود، برای تدوین‌کنندگان و مذاکره‌کنندگان قراردادی جهت آگاهی نسبت به درج این شروط در تمامی قراردادهای بالادستی و برای دانشجویان و محققین فعال در حوزه حقوق جهت اطلاع بیشتر از موضوعات بین‌المللی مفید واقع شود.

الف - موضوعات مشترک مطرح در قراردادهای استفاده، انتقال و توسعه تکنولوژی

در قراردادهای بالادستی در ارتباط با هر یک از این عناوین، تعهداتی آورده می‌شود که کم و بیش مشابه یکدیگرند و در هر سه قرارداد استفاده، انتقال و توسعه تکنولوژی این موضوعات درج خواهد شد. در این قسمت این تعهدات بیان می‌شود و موضوعات اختصاصی مطرح در این قراردادها نیز در بخش بعدی ذکر خواهد شد. قبل از ورود به این بحث، ضروری است تعریفی مختصر از قرارداد استفاده از تکنولوژی و موارد انعقاد آن و همچنین قرارداد انتقال و توسعه تکنولوژی ارائه شود.

۱- تعریف مفاهیم

۱-۱- استفاده از تکنولوژی: شرکت‌های نفتی بین‌المللی در انجام پروژه‌هایی که به آن‌ها محول می‌شود، از جدیدترین تکنولوژی‌های مرتبط استفاده می‌کنند. اصولاً میزان برخورداری این شرکت‌ها از تکنولوژی یکی از عوامل مهم در ارجاع پروژه به آن‌ها تلقی می‌شود. این شرکت‌ها یا از طریق نیروهای زیرمجموعه خود

به این تکنولوژی‌ها دست پیدا می‌کنند و یا این که با پرداخت هزینه‌های هنگفت نسبت به خریداری آن اقدام می‌کنند، لذا تمام تلاش خود را به کار می‌گیرند که از فراگیر شدن آن جلوگیری کنند تا بتوانند به پشتوانه آن بازار را در اختیار گیرند و پس از بازگشت هزینه‌های صرف شده و سود مترتب بر آن از طریق قراردادهای انتقال تکنولوژی آن را به سایر بنگاه‌ها منتقل کنند.

در طول مدتی که تکنولوژی به طور انحصاری در اختیار این شرکت‌ها می‌باشد و هنوز اقدام به انتقال آن نکردند، یکی از راه‌های بهره‌گیری سایرین از این نوآوری‌ها انعقاد قراردادهای استفاده از تکنولوژی می‌باشد، اگرچه ممکن است شرایط برای انتقال نیز فراهم باشد، اما کشور میزبان به دلیل صرفه‌جویی در هزینه‌ها و یا قدرت چانه‌زنی پایین، راضی به انعقاد قرارداد استفاده از تکنولوژی می‌شود. مطابق این قرارداد شرکت صاحب تکنولوژی در طی انجام پروژه‌ای که به آن محول شده است یا پروژه‌ای که شرکت دیگری انجام آن را بر عهده گرفته است، اجازه می‌دهد تا در مراحل انجام کار از تکنولوژی متعلق به این شرکت در ازای پرداخت مبلغی معین استفاده کنند. این امر متفاوت از انتقال تکنولوژی است، زیرا در انتقال تکنولوژی، انتقال‌گیرنده به موجب قرارداد، مالک تکنولوژی می‌شود و می‌تواند در زمینه مورد توافق از آن استفاده کند، این در حالی است که طبق قرارداد استفاده از تکنولوژی، شرکت یا کشور میزبان بدون این که مالکیتی نسبت به تکنولوژی داشته باشد، اجازه استفاده از آن را پیدا می‌کند و در واقع مازون در استفاده است.

البته ممکن است پیمانکار همان شرکت صاحب تکنولوژی باشد که در این صورت مالک تکنولوژی نیز می‌باشد و تعهد می‌کند که در طی انجام کار از تکنولوژی‌های خود نیز بهره گیرد. در راستای شناخت عمیق‌تری از قرارداد استفاده

از تکنولوژی، می‌توان آن را با حق انتفاع مطرح در قانون مدنی مقایسه نمود. بر اساس ماده ۲۹ قانون مدنی، یکی از اقسام حقوق عینی، حق انتفاع می‌باشد. حق انتفاع، حقی است که به موجب آن شخص می‌تواند از مالی که عین آن ملک دیگری است یا مالک خاصی ندارد استفاده کند.

استفاده از تکنولوژی نیز به ظاهر همین ماهیت را دارد و به موجب این قرارداد، مالک تکنولوژی به شخص دیگری اجازه می‌دهد که در ازای پرداخت مبلغی تا مدت معینی از مال که همان تکنولوژی باشد استفاده کند. قید مدت در این قرارداد مشابه حق انتفاعی است که از طرف مالک برای مدت معینی برقرار می‌شود و رقبی نام دارد. در حق انتفاع قید عوض ضروری نمی‌باشد. از این رو عقد موجد حق انتفاع ضرورتاً جزء عقود معوض نمی‌باشد، این در حالی است که حتی تصور قرارداد استفاده از تکنولوژی رایگان دور از ذهن به نظر می‌رسد و این امر بدین خاطر است که این قرارداد در زمره قراردادهای تجاری است و در عالم تجارت بین‌الملل نیز کسب سود در درجه اول اهمیت قرار دارد. از دیگر تفاوت‌هایی که در این بین وجود دارد بحث قبض است.

به موجب ماده ۴۷ قانون مدنی در حق انتفاع قبض شرط صحت است و این در حالی است که قبض تکنولوژی همواره امکان‌پذیر نمی‌باشد. در مواردی که تکنولوژی در قالب یک کالا متبلور شده است، به قبض‌دادن آن نیز امکان‌پذیر می‌باشد، اما در سایر موارد که تکنولوژی صورت ملموسی ندارد، به قبض‌دادن آن نیز امکان‌پذیر نمی‌باشد، البته این بحث بین حقوقدانان با اختلاف نظر رو به رو است و عده‌ای استیلای معنوی را نیز کافی برای تحقق قبض می‌دانند. (کاتوزیان، ۱۳۸۷ ش). انعقاد قرارداد استفاده از تکنولوژی بیشتر در مواردی نمود پیدا می‌کند که یا سرعت تحولات تکنولوژیک بسیار بالاست و برای کشور میزبان صرف نمی‌کند

که با پرداخت مبالغ کلان اقدام به انتقال تکنولوژی کند، به همین سبب او روی به قرارداد استفاده از تکنولوژی کوتاه‌مدت می‌آورد که هم هزینه کم‌تری دارد و هم پس از چند سال که تکنولوژی جدیدتری به بازار عرضه شد، بتواند به راحتی و بدون پرداخت هزینه‌ای بابت فسخ قرارداد، به سمت تکنولوژی نوین رویگردان شود، یا هزینه انتقال تکنولوژی به میزانی است که بنگاه یا کشور انتقال‌گیرنده توان پرداخت آن را ندارد، در این شرایط که نیاز به تکنولوژی نیز وجود دارد بهترین راه انعقاد قرارداد استفاده از تکنولوژی است که هم نیاز تکنولوژیک کشور را مرتفع می‌کند و هم به اندازه انتقال تکنولوژی پرهزینه نیست.

همچنین ممکن است انگیزه انتقال تکنولوژی یا امکان تحقق آن وجود نداشته باشد که این امر در کشورها یا بنگاه‌هایی نمود پیدا می‌کند که نیروی انسانی ماهر و متخصص در آن به اندازه کافی وجود ندارد و سیاست‌های جامع کشور نیز در راستای استقلال و قطع وابستگی نمی‌باشد. این کشورها همواره در پی استفاده از تکنولوژی روز هستند و قصد فراگیری و بومی‌سازی آن را ندارند، ثروت کلان این کشورها سبب می‌شود تمامی تکنولوژی‌ها را به کشور وارد سازند و پس از مدتی استفاده از آن به دنبال تکنولوژی جدیدتر باشند. این شرایط مشابه شرایطی است که در کشورهای صاحب ذخایر نفت و گاز در حوزه خلیج فارس وجود دارد و به دلیل وارداتی بودن دانش و حتی نیروی انسانی ماهر در این کشورها، اصولاً تقاضایی برای انتقال تکنولوژی وجود ندارد و عموماً به انعقاد قراردادهای استفاده از تکنولوژی بسنده می‌شود.

گاهی نیز جذب و به کارگیری تکنولوژی نیازمند وجود زیرساخت‌ها و امکاناتی است که در صورت عدم وجود آن‌ها، امکان انطباق تکنولوژی وجود ندارد، در این شرایط نیز عموماً استفاده از تکنولوژی با اقبال بیشتری رو به رو می‌شود و یا

این که تکنولوژی از ظرافت‌ها و پیچیدگی‌های فراوانی برخوردارست. در مواردی هم پیچیدگی تکنولوژی به حدی است که نیروهای بومی از دانش کافی برای به کارگیری آن برخوردار نیستند و عملاً امکان یادگیری و جذب تکنولوژی وجود ندارد، در این موارد استفاده از تکنولوژی راه مؤثرتری به نظر می‌رسد، البته باید در نظر داشت که قراردادهای استفاده از تکنولوژی، بیشتر به سود دارنده دانش فنی است تا دریافت‌کننده و از این منظر انعقاد چنین قراردادی درعین حال که تأمین‌کننده سریع نیازهای دریافت‌کننده است، این مزیت را برای دارنده ایجاد می‌نماید که بتواند تکنولوژی مورد انتقال را در معرض ارزیابی قرار دهد و با کمک تجربیاتی که از طرف قراردادی به دست می‌آورد، دانش خود را ارتقا دهد.

۲-۱- انتقال تکنولوژی: انتقال، فرآیندی است که از طریق آن تکنولوژی از محل و خواستگاه ایجاد خود به منظور تولید فرآورده‌ها، عرضه خدمات، بهینه‌شدن روش‌ها، کسب مهارت و تجارت و پایه‌ای برای خلق تکنولوژی جدید به محل یا شخص دیگر انتقال می‌یابد.

در برخی از تعاریفی که از انتقال تکنولوژی ارائه شده است، صرفاً به عامل جغرافیایی، یعنی رفتن از یک منطقه به منطقه دیگر توجه شده است. این امر در تعریفی که آنکتاد نیز ارائه داده است، به چشم می‌خورد. در صورتی که ممکن است این انتقال در محدوده مرزهای ملی باشد، یعنی از یک سازمان یا نهاد و یا یک صنعت به بخشی دیگر انتقال یابد و یا این که در محدوده بین‌المللی بین دو کشور توسعه یا میان دو کشور در حال توسعه و یا در رایج‌ترین شکل میان یک کشور توسعه‌یافته و یک کشور در حال توسعه این انتقال صورت پذیرد، پس تحقق عنصر جغرافیایی لازمه تحقق انتقال تکنولوژی نیست.

انتقال نوعی داد و ستد بین انتقال‌دهنده و انتقال‌گیرنده است، اما بررسی این نکته که چه نوع انتقالی در این قرارداد مد نظر است، ضروری به نظر می‌رسد. در عالم حقوق در هر انتقالی، مالک تغییر می‌کند و مال از ید مالک اول خارج می‌شود و در اختیار مالک جدید قرار می‌گیرد. درست مثل آنچه در بیع صورت می‌پذیرد و پس از انعقاد صحیح عقد و انقضای مدت خیارات و یا اسقاط آن، برای بایع هیچ حقی نسبت به مال باقی نمی‌ماند، اما در انتقال تکنولوژی این گونه نیست که انتقال‌دهنده با انعقاد قرارداد، مالکیت و حق کنترل و نظارت خود را به طور کامل از دست دهد. با در نظر گرفتن این مطلب و همچنین با توجه به این که در این قسم قرارداد، انتقال عملی تکنولوژی، یعنی مسلط کردن انتقال‌گیرنده بر فناوری به نحوی که او نیز بتواند همانند انتقال‌دهنده قادر به استفاده از فناوری باشد، غایت اصلی قرارداد است، عبارت جذب یا کسب یا تحصیل تکنولوژی صحیح‌تر به نظر می‌رسد. جذب تکنولوژی فرآیند کلی هدایت، پیوست، گسترش و ارتقای سطح تکنولوژی موجود و همچنین تحصیل تکنولوژی‌های نو با توجه به برنامه‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی انتقال‌گیرنده است.

۳-۱- توسعه تکنولوژی: توسعه، مرحله والاتری از انتقال تکنولوژی است که در آن کشور صاحب تکنولوژی یا کشوری که اقدام به ایجاد یا تحصیل تکنولوژی کرده است، سعی در ارتقا و روزآمد کردن تکنولوژی موجود می‌کند. توسعه تکنولوژی به معنای ارتقای کمی و کیفی سطح فناوری از طریق خلق و ایجاد تکنولوژی‌های جدید و بهبود و اصلاح تکنولوژی‌های موجود است. توسعه تکنولوژی به طور عمده در دو بعد تولیداتی با کارایی و کیفیت برتر و یا روش‌هایی با بازدهی بیشتر در نظر گرفته می‌شود. (حاج‌فتحعلی‌ها، ۱۳۷۲ ش.) تکنولوژی‌های انتقال‌یافته از رهگذر

تحقیق و توسعه، تعدیل، اصلاح و منطبق بر شرایط موجود می‌شوند و می‌توانند رافع نیازهای کنونی صنعت باشند.

به کارگیری تکنولوژی‌های جدید در برخی موارد می‌تواند یک ریسک تلقی شود، زیرا ممکن است این تکنولوژی علی‌رغم هزینه بالایی که برای آن صرف می‌شود، نتیجه مطلوبی نداشته باشد، اما در فرض موفقیت، سودبخشی فراوانی هم برای خود شرکت و هم برای کشور در پی خواهد داشت. در صنعت نفت و گاز این امر پذیرفته شده است که به کارگیری تکنولوژی هم ریسک اکتشاف را کاهش خواهد داد و هم مدت زمان لازم برای حفاری چاه را کاهش می‌دهد. امروزه شرکت‌های خدماتی منبع اصلی توسعه تکنولوژی در عرصه نفت و گاز به شمار می‌آیند و در ۱۰ سال اخیر رشد چشمگیری یافته‌اند. (واترفورد و همکاران، ۲۰۰۵ م.) این شرکت‌ها غالباً شرکت‌های کوچک و تازه تأسیسی را که در مرحله شروع به کارگیری کالا یا خدمتی نوین هستند، خریداری می‌کنند و از این طریق اختراعات و نوآوری‌های این شرکت‌ها را تصاحب می‌کنند.

پس از ارائه این تعاریف، به بیان تعهدات مشترک مطرح در این ۳ نوع قرارداد می‌پردازیم: ۱- تعهداتی که متعهد آن فقط مالک، انتقال‌دهنده و یا توسعه‌دهنده تکنولوژی می‌باشد؛ ۲- تعهداتی که متعهد آن فقط استفاده‌کننده، انتقال‌گیرنده و یا توسعه‌دهنده تکنولوژی می‌باشد؛ ۳- تعهداتی که مشترک بین این دو دسته می‌باشد.

۲- تعهدات مالک، انتقال‌دهنده و توسعه‌دهنده تکنولوژی

در هر سه این قراردادها، مهم‌ترین قسمت قرارداد را تعهدات مالک تشکیل می‌دهد، زیرا انگیزه اصلی از انعقاد این قراردادها، استفاده، انتقال و توسعه تکنولوژی است که این امر بر عهده مالک تکنولوژی است. آنچه در ادامه بیان خواهد شد، مهم‌ترین این تعهدات می‌باشد:

۱-۲- تضمین عقدی یا وارانته^۱: در قراردادهای بالادستی در خصوص موضوع استفاده، انتقال و توسعه تکنولوژی، معمولاً از مالک خواسته می‌شود برخی موارد را بیان کند و تضمیناتی را نیز ارائه دهد. این بیانات و تضامین می‌تواند در خصوص مالکیت اموال فکری باشد. به عنوان مثال، مالک بیان می‌دارد که مالکیت این تکنولوژی متعلق به اوست و تخلفی در این زمینه صورت نداده است. در قراردادهای تکنولوژی محور از آنجا که انجام صحیح تعهدات قراردادی نقش اساسی در تحقق قرارداد دارد، تضمین خاصی با نام وارانته در قرارداد پیش‌بینی می‌شود که ماهیتی متفاوت از تضمین حسن اجرای قرارداد دارد.

در کامن لا، اصطلاح وارانته در مقابل شرط^۲ به کار می‌رود. در این معنا، وارانته به معنای شرط فرعی و کم‌اهمیت و نه شرط اصلی قرارداد محسوب می‌شود، اما در قراردادهایی با موضوع تکنولوژی، وارانته اظهارات قراردادی است که موجودیت بعضی چیزها را در حال حاضر به تحقق برخی چیزها در آینده و تداوم‌داشتن چیزهای دیگری پس از اجرای قرارداد تضمین می‌کند. به عنوان مثال، مالک یا انتقال‌دهنده یا توسعه‌دهنده بیان می‌دارد که مالک اموال فکری موضوع انتقال است، این مال برای بهره‌برداری کامل آماده است و اموال کاملاً متناسب با اهداف قرارداد می‌باشند. (نوبل، ۲۰۰۵ م.) یا این که انتقال‌دهنده در قرارداد بیان می‌دارد که هیچ تقلب و تخلفی در خصوص حق اختراع صورت نداده و یا به موجب قانون یا قرارداد محدودیتی در انتقال این حق فکری به اشخاص ثالث ندارد. در این صورت، حتی اگر رسیدگی قضایی در خصوص اعتبار حق او در جریان است و منجر به صدور رای نهایی نشده است، او مکلف است طرف مقابل را از این امر آگاه کند. همچنین انتقال‌دهنده باید در زمان مناسب اعلام دارد که تکنولوژی مورد نظر، تحقق بخش استانداردهای ایمنی، بهداشت و محیط زیستی

که در کشور میزبان الزامی است، نخواهد بود. (آنکتاد، ۲۰۰۱ م.) به نظر می‌رسد که وارانتهی در حقوق داخلی مشابه شرط صفت است، زیرا اولاً قانون مدنی همان‌گونه که در ماده ۲۳۴ تصریح شده است شرط صفت را راجع به کمیت یا کیفیت مورد معامله می‌داند. در قراردادهای تکنولوژی محور نیز آنچه در وارانتهی مطرح است عمدتاً مربوط به کیفیت فناوری موضوع قرارداد می‌باشد؛ ثانیاً به موجب ماده ۲۳۵ قانون مدنی هر گاه شرط ضمن عقد، شرط صفت باشد و معلوم شود آن صفت موجود نیست، ذی‌نفع شرط حق فسخ معامله را خواهد داشت. در مورد وارانتهی نیز در صورت اثبات خلاف تضمین، اصولاً حق فسخ ایجاد می‌شود؛ ثالثاً همانطور که درباره شرط صفت گفته شده است که اگر در معامله هم تصریح نشود، اما از بنای تراضی به خوبی شرط استنباط گردد، یکی از نمونه‌های شرط ضمنی است، (کاتوزیان، ۱۳۹۳ ش.) تضمین عقدی یا وارانتهی را نیز می‌توان از جمله شروط ضمنی قراردادهای تکنولوژی دانست. (احسنی‌فروز، ۱۳۹۰ ش.)

در حوزه قراردادهای نفت و گاز نیز که صنعتی تکنولوژیک است، شرکت‌های بین‌المللی نفتی باید تضمین نمایند که مالک تکنولوژی مورد نظر می‌باشند و یا مأذون به بهره‌گیری از آن می‌باشند. همچنین تکنولوژی موضوع قرارداد متناسب با هدفی می‌باشد که طرف دیگر قرارداد به دنبال آن است، زیرا دایره شمول وارانتهی علاوه بر پوشش دادن مالکیت تکنولوژی و متعلق به دیگری نبودن آن، شامل تضمین تکنولوژی متناسب با هدف میزبان، تکنولوژی آماده بهره‌برداری کامل و عدم وجود عیب و نقص تجهیزات مورد انتقال نیز می‌گردد. وارانتهی یا تضمین عقدی از زمان مشخصی شروع می‌شود و تا زمان معینی نیز ادامه دارد که این موارد باید در قرارداد مشخص شود.

۲-۲- ارائه لوازم جانبی، قطعات یدکی و تجهیزات: گاهی استفاده، انتقال و یا توسعه تکنولوژی، بدون در اختیار داشتن وسایل و تجهیزات امکان‌پذیر نمی‌باشد و بهره‌گیری از تکنولوژی نیازمند وجود امکاناتی است که ممکن است منتفع آن فاقد آن امکانات باشد. در چنین شرایطی، در قرارداد ذکر می‌شود که مالک باید لوازم جانبی، قطعات یدکی و تجهیزاتی را که برای بهره‌گیری از تکنولوژی مورد نظر ضروری است خود تأمین کند، به خصوص اگر منابع داخلی در آن زمینه موجود نباشد. ارائه این تجهیزات شرط انجام تعهد در قراردادهای تکنولوژی می‌باشد و عدم ارائه آن، به منظور عدم انتقال یا توسعه تکنولوژی می‌باشد. (آنکتاد، ۲۰۰۱ م.)

۲-۳- تعهد به ارائه اسناد: منظور از اسناد در این بند، دستورالعمل‌ها، طرح‌ها، نقشه‌ها، نرم‌افزارهای کامپیوتری و سایر مواردی است که برای استفاده از تکنولوژی ضروری است. (احسنی‌فروز، ۱۳۹۰ ش.) مالک باید اسنادی را که برای انتفاع از تکنولوژی و انتقال آن ضروری است، مشخص کند و آن را در اختیار طرف قرارداد قرار دهد. مشخصات این اسناد نیز باید صراحتاً در قرارداد یا ضمیمه آن مطرح شود. (آنکتاد، ۲۰۰۱ م.) اموری مانند مسائل شکلی از جمله کامل بودن و صحت اسناد باید به تأیید استفاده‌کننده برسد و زبان اسناد نیز با توافق طرفین مشخص شود و آثار حقوقی ناشی از عیوب این اسناد مشخص شود. انتقال‌دهنده باید در قرارداد مشخص کند که چه اسنادی برای تحقق انتقال و بهره‌برداری از آن ضروری است، سپس آن‌ها را در اختیار انتقال‌گیرنده قرار دهد.

در آنکتاد نیز در این خصوص ذکر شده است که تأمین‌کننده تکنولوژی موظف است اسناد فنی و سایر اطلاعاتی را که برای تحقق اهداف مطرح‌شده در قرارداد ضروری است را در زمان مناسب و به صورت صحیح و کامل در اختیار انتقال‌گیرنده

قرار دهد. به عنوان مثال، یکی از روش‌های پیشرفته در امر ازدیاد برداشت از میادین نفتی، روش‌های باکتریایی و میکروبی است. حال اگر شرکت دانش بنیانی که مالک این تکنولوژی است قصد ارائه آن را به طرف قرارداد داشته باشد، باید علاوه بر در اختیار گذاشتن مواد و امکانات لازم برای این امر، دستورالعمل به کارگیری از این مواد و شرایط استفاده از آن را نیز به اطلاع طرف دیگر برساند تا عملاً امکان بهره‌گیری از تکنولوژی موضوع قرارداد برای او فراهم شود.

زبان این اسناد باید به زبان مورد توافق طرفین باشد و ضمانت اجرای عیب و نقص این موارد نیز باید در قرارداد مشخص شود. مالکیت این اسناد پس از اجرای قرارداد نیز مسأله‌ای است که باید در قرارداد ذکر شود. معمولاً با توجه به هزینه گزافی که استفاده‌کننده، انتقال‌گیرنده و توسعه‌گیرنده برای تحقق این قرارداد صرف کرده و این‌که تکنولوژی را به صورت یک مجموعه و همراه با اسناد و مدارک مورد نیاز خریداری کرده است، در قرارداد شرط می‌شود که تمام اسناد متعلق به آن‌هاست.

۴-۲- تعهد به مناسب‌بودن تکنولوژی با هدف طرف قرارداد: از دیگر

تعهدات مالک در قرارداد این است که تکنولوژی مورد توافق در قرارداد، متناسب با هدفی باشد که استفاده‌کننده از قرارداد دارد. به عنوان مثال مالک بیان می‌دارد که اگر این تکنولوژی صحیح به کار گرفته شود، می‌تواند منجر به بهبود عملکرد میادین نفتی شود. در راستای تحقق این مهم، استفاده‌کننده و انتقال‌گیرنده باید در هنگام مذاکرات قراردادی انگیزه خود را از انعقاد قرارداد صریحاً ذکر کند. این تعهد اگرچه در ذیل تعهدات مالک بیان می‌شود، اما نفوذ آن مشروط به بیان صریح هدف طرف مذاکره از این قرارداد است. در انکتاد در این خصوص چنین ذکر شده است: «انتقال‌دهنده تکنولوژی تضمین می‌کند که اگر تکنولوژی مطابق

دستورالعمل‌های او به کار گرفته شود، مفید در تولید کالا و یا ارائه خدماتی است که توسط طرفین در قرارداد ذکر شده است.»

۵-۲- تعهد به مضرنبودن تکنولوژی برای محیط زیست و سلامتی انسان:

از آنجا که مسائل محیط زیستی و بهداشتی امروزه واجد اهمیت والایی می‌باشند و حکومت‌ها نهایت تلاش خود را برای برقراری این استانداردها به کار می‌گیرند، این نظارت عالیه بر قراردادهای منعقد در سطح کلان وجود دارد که نباید به موجب این قرارداد تهدیدی متوجه سلامت و بهداشت شهروندان شود. از این رو در قراردادهای تکنولوژی محور نیز این شرط قید می‌شود که تکنولوژی موضوع قرارداد باید عاری از هر گونه خطر و تهدید نسبت به محیط زیست و یا سلامتی انسان‌ها باشد. مالک نیز باید در بیانات خود به تأیید این امر پردازد و در صورتی که خلاف ادعاهای او خطری متوجه شهروندان شد، مسئولیت این خطرات و ضرری که متوجه اشخاص می‌شود، بر عهده او است. بدیهی است که مدت زمان این تعهد نیز باید تا گذشت مدت معقولی از قرارداد ادامه پیدا کند. (یوان اسکاپ، ۲۰۰۱ م.)

۳- تعهدات استفاده‌کننده، انتقال‌گیرنده و توسعه‌دهنده تکنولوژی

استفاده‌کننده، انتقال‌گیرنده و توسعه‌دهنده تکنولوژی نیز در این قراردادها، تعهداتی بر عهده دارند که مهم‌ترین آن‌ها پرداخت عوض و رعایت محدودیت‌ها است. در این قسمت به این تعهدات خواهیم پرداخت.

۱-۳- تعهد به پرداخت عوض: اصلی‌ترین تعهد استفاده‌کننده، انتقال و

توسعه‌گیرنده در قراردادهای تکنولوژی محور، تعهد به پرداخت کامل و به موقع عوض قراردادی است. قرارداد ممکن است حاوی این مطلب باشد که میزان معینی پول در زمان یا زمان‌های خاصی پرداخت شود و یا این‌که در عوض تکنولوژی،

انتقال‌گیرنده مقدار معینی مواد خام یا چیز دیگری غیر از پول تحویل انتقال‌دهنده دهد. (پژوهشکده مطالعات و تحقیقات تکنولوژی، ۱۳۷۴ ش.)

در قراردادهای انتقال فناوری علاوه بر تعهد به پرداخت و تعیین میزان آن روش پرداخت نیز تعیین می‌گردد. همچنین باید در قرارداد ذکر شود که زمان و مکان پرداخت به چه صورت خواهد بود، نوع ارز قابل پرداخت چه خواهد بود، جریمه تأخیر چگونه محاسبه می‌شود، کسورات قانونی از قبیل حق بیمه و مالیات‌ها بر عهده کدام یک از طرفین است و اموری از این قبیل.

از جمله متداول‌ترین روش‌های پرداخت عبارتند از: پرداخت مبلغ معین به صورت یک جا^۳، پرداخت مبلغی به صورت حق‌الامتیاز جاری^۴ و ترکیب دو روش قبلی، یعنی پرداخت مبلغ معینی در زمان مشخص (معمولاً زمان انعقاد قرارداد) به همراه مبلغی به عنوان حق‌الامتیاز جاری.

انتخاب هر یک از این سه روش نیازمند انجام محاسبات دقیق و در نظر گرفتن شرایط مالی طرف قراردادی است. متخصصین معمولاً روش دوم را توصیه می‌کنند، زیرا در این حالت منافع طرف اول قرارداد نیز منوط به تولید محصول و فروش آن است، لذا وی سعی در ارائه کامل و صحیح تکنولوژی خواهد داشت و از ارائه کمک‌های فنی نیز دریغ نخواهد کرد. از طرف دیگر در این روش، پرداخت موکول به تحقق استفاده، انتقال و توسعه تکنولوژی و بهره‌گیری از آن دارد و در همان ابتدای انعقاد قرارداد و پیش از حصول نتیجه پرداختی صورت نمی‌گیرد.

۲-۳- تعهد به رعایت محدودیت‌ها: با توجه به این‌که دانش فنی و به طور

کلی اموال فکری، جزء دارایی‌های منحصر به فرد اشخاص حقیقی و حقوقی می‌باشد که عموماً با صرف زمان و هزینه فراوان به دست آمده است، حفظ آن اهمیت فراوانی برای مالکین دارد و در مواردی نیز که به موجب قرارداد اذن بهره‌گیری از

آن اعطا می‌شود، پاره‌ای محدودیت‌ها بر طرف قراردادی بار می‌شود که وی مکلف به رعایت آن‌ها است. (آنکتاد، ۲۰۰۱ م.) یکی از این محدودیت‌ها، محدودیت در حوزه کاربرد است. مطابق این بند، در قرارداد ذکر می‌شود که طرف قرارداد فقط مجاز به بهره‌گیری از تکنولوژی مورد توافق در همان حوزه‌ای که قرارداد در خصوص آن منعقد شده یا حوزه‌های مشخص دیگری است و او حق استفاده و به کارگیری آن را در سایر بخش‌ها ندارد. مورد بعدی، محدودیت در معاملات است که منظور از آن اعمال محدودیت بر آزادی طرف قراردادی در اقدام به انعقاد قراردادهای فروش، اعطای نمایندگی یا موافقت‌نامه‌های تولید بنا بر تکنولوژی انتقال یافته می‌باشد. بنابراین مقرر، استفاده‌کننده و یا انتقال‌گیرنده قرارداد، مجاز به انعقاد قراردادهایی واگذاری و یا انتشار این تکنولوژی‌ها نمی‌باشد.

محدودیت در انجام تحقیقات، محدودیت دیگری است که گاه بر انتقال‌گیرنده بار می‌شود. این محدودیت به طور همزمان بر انجام تحقیقات با هدف دستیابی به تکنولوژی منتقل شده و همچنین شروع به عملیات تحقیق و توسعه برای تولید محصولات یا فرآیندهای جدید بر اساس همان تکنولوژی اعمال می‌شود. این محدودیت در این راستا است که طرف قرارداد حق رقابت با تکنولوژی موضوع قرارداد را ندارد. مورد بعدی، محدودیت در حجم تولید است. ممکن است در قرارداد شرط شود که استفاده‌کننده، انتقال‌گیرنده و توسعه‌دهنده حق تولید محصولات را تا سقف معینی دارد و افزایش تولید زائد بر آن مقدار را برای او مجاز نداند. در مواردی انتقال‌دهنده در قرارداد شرط می‌نماید که جز تعداد مشخصی از نیروهای داخلی، طرف قرارداد حق استفاده از نیروهای خود را ندارد. محدودیت در استفاده از پرسنل تا زمانی لازم الاجراست که نیروهای داخلی به اندازه کافی آموزش ببینند که بتوانند عهده دار اجرای وظایف نیروهای خارجی شوند. ممکن

است در قرارداد ذکر شود طرف قراردادی فقط مجاز به استفاده از تکنولوژی مورد قرارداد در محدوده سرزمین خود می‌باشد و حق صادرات تکنولوژی و یا کالاها و خدمات مبتنی بر آن تکنولوژی را به خارج از مرزها ندارد. در نهایت باید بیان کرد که عموماً در قراردادهای تکنولوژی ذکر می‌شود که این قرارداد فقط در جهت استفاده طرف قرارداد صورت گرفته است و او به هیچ وجه حق انتقال آن را به غیر به طور مستقیم و یا از طریق قراردادهای فرعی و دست دوم ندارد.

اعمال هر یک از این محدودیت‌ها طرف قراردادی بر روی مبلغ پرداختی او اثر دارد. این امر بدان معنا است که اگر قراردادی بدون هیچ یک از این محدودیت‌ها صورت گیرد، طرف قرارداد را موظف به پرداخت مبلغ بیشتری می‌کند، زیرا تکنولوژی به صورت یک مجموعه کامل و بدون هیچ قید و شرطی در اختیار او قرار داده شده است. لازم به ذکر است در مواردی این حقوق به طور کلی سلب می‌شود و در مواردی دیگر انجام هر کدام از این موارد منوط به اطلاع و کسب اجازه خواهد بود.

۴- تعهدات مشترک

این تعهدات، تعهداتی را دربر می‌گیرد که هر دو طرف در قراردادهای تکنولوژی محور مکلف به رعایت آن می‌باشند.

۴-۱- **محرم‌انگی:** یکی از شروطی که همواره در این قسم قراردادهای ذکر می‌شود، شرط محرم‌انگی است. تکنولوژی مذکور در قرارداد، سرمایه‌ای است که مالک برای به دست آوردن آن تلاش بسیاری کرده است و مسلماً هزینه گزافی را نیز صرف به دست آوردن و تجاری‌سازی آن کرده است، اما این سرمایه به دلیل خاصیت تکثیرپذیری خود همواره در معرض افشا و پخش شدن قرار دارد. به همین خاطر است که در قرارداد ذکر می‌شود که استفاده‌کننده و یا انتقال‌گیرنده و توسعه‌گیرنده در مدت قرارداد، حتی پس از آن وظیفه حفظ این اطلاعات را دارد و

حق ندارد آن را در اختیار کسی غیر از افرادی که در قرارداد ذکر شده‌اند (مثل برخی از کارکنان) خود قرار دهد.

از طرف دیگر، در راستای استفاده مطلوب از تکنولوژی و تحقق انتقال و توسعه، باید اهدافشان را از انعقاد قرارداد، شرایط محیطی و برخی اسرار رقابتی در اختیار مالک قرار دهد و در مقابل او را متعهد به عدم افشای اطلاعات نماید، حتی اگر مذاکرات طرفین منجر به انعقاد قرارداد نشود هم این تعهد بر عهده طرفین قرار می‌گیرد که اسراری را که در حین گفتگو از آن مطلع شده‌اند، پیش خود نگه دارند. نکته‌ای که پرداختن به آن ضروری به نظر می‌رسد این است که همه اطلاعات و مسائل مندرج در قرارداد را نمی‌توان محرمانه قلمداد کرد و به همین سبب باید معیاری برای تشخیص این موارد تعیین کرد. سازمان توسعه صنعتی ملل متحد بخشی از این ضوابط را در مجموعه‌ای تحت عنوان راهنمای کسب تکنولوژی خارجی در کشورهای در حال توسعه با تأکید بر قراردادهای لیسانس تکنولوژی بیان کرده است که در مواردی که طرفین در خصوص موارد محرمانه توافقی نکرده‌اند، راه‌گشا به نظر می‌آید. (یونیدو، ۱۹۷۳ م.)

شایان ذکر است شرط رازداری فقط ناظر به اطلاعات و آگاهی‌هایی است که:

- ۱- به صورت کتبی یا سایر روش‌های قابل قبول در اختیار طرف قرارداد قرار گرفته است و چنانچه اطلاعات یادشده به صورت شفاهی به وی ارائه شده، متعاقباً به صورت کتبی مورد تأیید قرار گرفته باشد؛ ۲- با توافق طرفین محرمانه تلقی شده باشد؛ ۳- آن دسته از اطلاعاتی که قبل از افشا از ناحیه گیرنده شناخته شده نبوده است، به نحوی که از نوشته‌های گیرنده می‌توان آن را فهمید؛ ۴- اطلاعاتی که در حال حاضر برای عموم مردم افشا نگردیده و شناخته شده نیست؛ ۵- آن دسته از اطلاعاتی که گیرنده نمی‌تواند آن‌ها را از منابع دیگری تهیه کند. اطلاعات و

مدارک فنی مربوط به تحقق موضوع قرارداد برای گیرنده جنبه محرمانه نداشته و می‌بایست توسط واگذارنده در اختیار وی قرار داده شود، گیرنده باید تعهد نماید از افشای آن بخش از اطلاعات مربوط به قرارداد که محرمانه بودن آن مورد توافق طرفین قرار گرفته، خودداری نماید. همچنین مدت زمان عدم افشای اطلاعات محرمانه که به هر صورت از طول مدت قرارداد تجاوز نمی‌نماید در قرارداد تعیین خواهد شد.

۲-۴- تکالیف مالیاتی: اصولاً قوانین و مقررات مالیاتی در حوزه قوانین امری یک کشور قرار دارند که توافق برخلاف آن‌ها پذیرفته نمی‌باشد. در قراردادهای تکنولوژی نیز اگر دولت متبوع طرفین قوانینی در خصوص چگونگی پرداخت مالیات وضع کرده باشد و این قوانین جنبه امری داشته باشند، تبعیت از آن برای هر دو طرف لازم و ضروری خواهد بود، اما اگر در این خصوص قانونی موجود نباشد و یا این که قانون موجود جنبه امری نداشته باشد و توافق برخلاف خود را پذیرفته باشد، طبق قاعده کلی تکالیف و وظایف مالیاتی در داخل کشور بر عهده استفاده‌کننده، انتقال‌گیرنده و توسعه‌گیرنده و تکالیف خارج از قلمرو کشور میزبان بر عهده مالک، انتقال‌دهنده و توسعه‌دهنده می‌باشد، اما این قاعده جنبه آمره ندارد و طبق اصل آزادی قراردادهای طرفین می‌توانند برخلاف آن توافق کنند و با قدرت چانه‌زنی شرایط را به نفع خود رقم زنند.

اگر در قرارداد درج شود که استفاده‌کننده و انتقال‌گیرنده خود باید مالیات را پرداخت کند و مالک و انتقال‌دهنده را از هر گونه پرداختی در این خصوص مصون دارد، اما در قانون کشور میزبان درج چنین شرطی صحیح نباشد، طرف دوم قرارداد از عهده تکالیف مالیاتی خود برمی‌آید، اما در عمل این مبلغ به مبلغ قرارداد اضافه شده است و از این حیث ضرری به آن‌ها وارد نمی‌شود. در قانون مالیات‌های

مستقیم سال ۱۳۶۶ نیز انتقال‌دهندگان تکنولوژی موظف به پرداخت ۵٪ مالیات بر درآمد می‌باشند که عملاً به طریق مذکور از پرداخت آن طفره می‌روند.^۵

۳-۴- اصلاحات و اختراعات بعدی: ممکن است در زمان اجرای قرارداد هر یک از طرفین در رابطه با موضوع قرارداد به اختراع جدیدی در خصوص نحوه تولید، اکتشاف یا بهبود روش‌ها دست یابند که خود دارای ارزش تجاری است. از این رو بندی در قراردادهای تکنولوژی به این مطلب می‌پردازد که در این صورت این طرف متعهد می‌شود که بدون تأخیر و معمولاً بدون دریافت وجه اضافه، طرف دیگر را از این اختراع یا بهبود مطلع سازد و آموزش لازم را نیز در این خصوص در اختیار او قرار دهد. عموماً این مالک و انتقال‌دهنده تکنولوژی است که با توجه به علم خود و تحقیقاتی که برای حصول به تکنولوژی صورت داده است و تسلطی که بر موضوع دارد به این اختراعات و یا اصلاحات جدید نیز دست پیدا می‌کند.

اما به هر حال استفاده‌کننده، انتقال‌گیرنده و یا توسعه‌گیرنده نیز به دلیل این که در ارتباط مستقیم با تکنولوژی قرار گرفته است و اطلاعاتی نیز در این خصوص به او منتقل شده است، ممکن است دست به نوآوری‌هایی بزند، لذا این تعهد در خصوص او هم مصداق پیدا می‌کند. در دستورالعمل سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های فنی و اقتصادی ایران در خصوص ضوابط انعقاد قراردادهای انتقال تکنولوژی در این خصوص موارد زیر ذکر شده است: ۱- کاربرد هرگونه نوآوری، بهبود روش، اصلاح مسیر و فرآیند تولید توسط گیرنده در طول مدت اجرای قرارداد تا جایی که به مرغوبیت محصول نهایی و تحقق موضوع قرارداد لطمه‌ای وارد نسازد، ناقض حقوق و تهدات واگذارنده نخواهد بود؛ ۲- صرف نظر از نحوه پرداخت بهای تکنولوژی، واگذارنده باید تعهد نماید چنانچه در طول مدت قرارداد به هر نحو اصلاح و بهبود روشی در مورد موضوع قرارداد به مرحله اجرا درآمده باشد، آن اصلاح و بهبود

روش را حداکثر ظرف یکسال در اختیار گیرنده قرار دهد. در این حالت، استفاده یا عدم استفاده از آن در اختیار گیرنده خواهد بود؛ ۳- گیرنده مجاز نیست اختراعات، بهبود روش و اصلاحاتی را که راساً طی دوره قرارداد یا بعداً به دست می‌آورد در اختیار واگذارنده یا ثالث قرار دهد، بلکه می‌تواند پس از کسب موافقت مراجع ذیصلاح ایرانی طی قراردادی جداگانه واگذار نماید. (سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران، ۱۳۶۶ ش.).

ب- موضوعات اختصاصی مطرح در قراردادهای استفاده، انتقال و توسعه تکنولوژی

۱- موضوعات مهم و اساسی در قراردادهای استفاده از تکنولوژی

در زمینه استفاده از تکنولوژی، قرارداد باید به نحوی تنظیم شود که در آن حقوق و تعهدات طرفین صریحاً ذکر شود تا بتوان از این طریق شرایط را برای تحقق خواسته طرفین، یعنی استفاده صحیح و مناسب از تکنولوژی فراهم نمود. علاوه بر تعهداتی که در قسمت قبل بیان شد، مالک تکنولوژی دو تکلیف دیگر را نیز بر عهده دارد که در ادامه به آن می‌پردازیم.

۱-۱- تعهد به در اختیار گذاشتن تکنولوژی: لازمه تحقق استفاده از تکنولوژی،

در اختیار گذاشتن تکنولوژی توسط مالک آن است. مالک باید مطابق قرارداد، تکنولوژی را تحت استیلا استفاده‌کننده قرار دهد و شرایط را برای استفاده او فراهم کند. این امر بدان معنا است که موانع احتمالی برای استفاده را از پیش پای استفاده‌کننده بردارد تا او قادر به انتفاع از تکنولوژی باشد. این امر مشابه تسلیم در قانون مدنی می‌باشد؛ البته این تفاوت وجود دارد که در تسلیم، مشتری مختار در هر نوع استفاده و تصرف می‌باشد، اما در استفاده از تکنولوژی، استفاده‌کننده تنها مجاز به استفاده مصرح در قرارداد می‌باشد و حق هرگونه انتفاع از آن را ندارد.

۲-۱- آموزش نحوه استفاده از تکنولوژی: یکی دیگر از تعهداتی که مالک تکنولوژی بر عهده دارد، آموزش چگونگی استفاده از تکنولوژی است که در اختیار استفاده‌کننده قرار می‌گیرد. در اختیار گذاشتن تکنولوژی به تنهایی استفاده‌کننده را قادر به بهره‌گیری از تکنولوژی نمی‌سازد و مالک باید ضرورتاً نحوه استفاده و انتفاع از آن را نیز به او بیاموزد. اهمیت این امر به اندازه‌ای است که می‌توان گفت اگر این آموزش صورت نگیرد، در حقیقت استفاده از تکنولوژی محقق نشده است و تسلیم به تنهایی فایده‌ای نخواهد داشت. آموزش باید به گونه‌ای باشد که کارکنان استفاده‌کننده بتوانند همانند پرسنل مالک به بهره‌برداری از تکنولوژی بپردازند.

در بخش ضمایم قرارداد نیز، این موضوع به تفصیل مطرح می‌شود و این موارد را دربر می‌گیرد: ۱- مدت آموزش مشتمل بر تاریخ شروع و خاتمه دوره؛ ۲- مکان برگزاری کلاس‌های آموزشی؛ ۳- تعداد نفراتی که باید آموزش ببینند و تخصص‌های آنان؛ ۴- مشخصات آموزش‌دهندگان؛ ۵- محتوای آموزش؛ ۶- زبان آموزش؛ ۷- وسایل و تجهیزات که برای آموزش ضروری است؛ ۸- سطح آموزش؛ ۹- هزینه‌ای که بر انتقال‌دهنده بار می‌شود؛ ۱۰- ارزیابی پس از آموزش و تعیین نمره قبولی؛ ۱۱- تکلیف کسانی که در آموزش مردود می‌شوند.

۲- موضوعات مهم و اساسی در قراردادهای انتقال تکنولوژی

در حوزه انتقال تکنولوژی، دغدغه اصلی کشورهای انتقال‌گیرنده، تحقق انتقال منطبق با اهداف مورد نظر از انتقال است. یکی از اصلی‌ترین علل این دغدغه، مطابق نبودن قرارداد با پیچیدگی‌های امر انتقال و خواست انتقال‌گیرنده است. این عدم تناسب که عمده‌تأ مبتنی بر کم و کیف تعهدات طرفین است باید با تنظیم آگاهانه قرارداد به نحوی مرتفع شود که نگرانی‌های هر دو طرف را مرتفع کند. به

همین خاطر تنظیم صحیح این بخش از قرارداد که مربوط به حقوق و تعهدات طرفین است امری ضروری است که تحقق آن نیازمند احاطه کامل هر دو طرف بر ظرافت‌ها و پیچیدگی‌های قراردادی است. (صادقی و همکاران، ۱۳۹۰ ش.)

در ادامه تعهداتی که در قسمت تعهدات مشترک بیان شد، تعهدات دیگری نیز بر عهده انتقال‌دهنده است که در اینجا ذکر خواهد شد. (احسنی‌فروز، ۱۳۹۱ ش.)

۱-۲- تعهد به تحقق انتقال: همانطور که در ابتدای این نگارش بیان شد، هدف از قرارداد انتقال تکنولوژی، انتقال عملی تکنولوژی است، یعنی انتقال به نحوی محقق شود که انتقال‌گیرنده نیز مانند انتقال‌دهنده بتواند بر تکنولوژی مورد نظر استیلا یابد، لذا حتی اگر به این تعهد تصریح هم نشده باشد، ذات قرارداد مبین این امر است و انتقال محور تمامی بحث‌ها و تعهدات طرفین است. ضمناً چون این تعهد اقتضای ذات و هدف اصلی عقد است، اگر فرض شود که چنین تعهدی ضمناً هم در قرارداد وجود ندارد، قرارداد موجود قرارداد انتقال تکنولوژی نخواهد بود درست مثل این که در عقد بیع تملیک مبیع وجود نداشته باشد. همچنین شرط خلاف مقتضای عقد هم مطابق ماده ۲۳۳ قانون مدنی باطل و مبطل عقد است. شرط ضروری دیگری که در اینجا باید بدان پرداخت این است که مطابق

قانون، قدرت بر تسلیم مورد معامله شرط صحت عقد است. (قانون مدنی، ماده ۳۴۸) در قرارداد انتقال تکنولوژی نیز، انتقال‌دهنده باید قادر به انتقال تکنولوژی مورد نظر به انتقال‌گیرنده باشد و وضعیت تکنولوژی مورد بحث نیز باید به گونه‌ای باشد که قابلیت انتقال را داشته باشد. نکته مهم دیگری که باید مد نظر داشت این است که برخلاف قواعد عمومی قراردادها و ماده ۲۳۸ قانون مدنی، اگر انتقال‌دهنده به تعهد خود مبنی بر انتقال موضوع تعهد عمل نکند و اجبار او نیز به انجام تعهد ممکن نباشد، اجرای این تعهد از طریق اشخاص ثالث خود به خود منتفی است،

زیرا عموماً تکنولوژی امری انحصاری است که دیگران به آن دسترسی ندارند و در فرض دسترسی نیز به دلیل پیچیدگی‌های موجود انتقال آن توسط دیگری غیر ممکن است. در این حالت، تنها راهی که برای انتقال گیرنده باقی می‌ماند، مطابق ماده ۲۳۹ حق فسخ قرارداد است.

برای تحقق صحیح انتقال، بیان این تعهد به صورت کلی راه‌گشا نخواهد بود. در قرارداد باید به روشنی ذکر شود که این انتقال چگونه صورت می‌گیرد و مدت زمان لازم برای تحقق انتقال چه میزان است.

۲-۲- استفاده از منابع داخلی: یکی از شروطی که همواره در قراردادهای انتقال تکنولوژی گنجانده می‌شود، تعهد انتقال‌دهنده به استفاده از پرسنل آموزش دیده یا نیروهای داخلی مناسب در طراحی، اجرا و حتی مدیریت پروژه است. همچنین انتقال‌دهنده موظف است از وسایل و تجهیزات داخلی، تکنولوژی‌ها، مهارت‌های فنی، خدمات مهندسی و مشاوره‌ای و سایر منابعی که توسط انتقال گیرنده در دسترس او قرار داده شده است، استفاده کند.

۲-۳- آموزش کارکنان گیرنده تکنولوژی: یکی از مواردی که همواره در قراردادهای انتقال تکنولوژی ذکر می‌شود، تعهد انتقال‌دهنده به آموزش کارکنان انتقال گیرنده به نحوی است که بتوانند همانند کارکنان انتقال‌دهنده به اجرا و بهره‌برداری از تکنولوژی بپردازند. همچنین این نیروهای داخلی باید بتوانند از تکنولوژی منتقل شده نگهداری نمایند و در صورت بروز هر گونه نقص فنی به تعمیر آن بپردازند.

۳- موضوعات مهم و اساسی در قراردادهای توسعه تکنولوژی

در زمینه توسعه تکنولوژی، قرارداد باید به نحوی تنظیم شود که در آن حقوق و تعهدات طرفین صریحاً ذکر شود تا بتوان از این طریق شرایط را برای تحقق خواسته طرفین، یعنی توسعه مناسب و مؤثر تکنولوژی فراهم نمود. در تکمیل تعهدات

توسعه‌دهنده که رکن اصلی قرارداد را بنا می‌نهد، زیرا این توسعه‌دهنده است که باید خواسته طرف دیگر قرارداد را محقق سازد و در قبال آن عوضی دریافت کند.

۱-۳- تعهد به تحقق توسعه: انگیزه و غایت نهایی قرارداد توسعه تکنولوژی،

توسعه تکنولوژی در عمل است بدین نحو که توسعه‌گیرنده نیز مانند توسعه‌دهنده بر تکنولوژی مورد نظر مسلط شود. این تعهد، جوهره اساسی قرارداد است، حتی در صورت عدم تصریح نیز ماهیت قرارداد مبین این مهم می‌باشد و سایر تعهدات همگی حول محور این تعهد قرار می‌گیرند.

همانطور که در مبحث پیشین نیز بیان شد، مطابق قانون، قدرت بر تسلیم مورد معامله شرط صحت عقد است. (قانون مدنی، ماده ۳۴۸) در قرارداد توسعه تکنولوژی نیز همانند انتقال تکنولوژی، توسعه‌دهنده باید قادر به توسعه تکنولوژی مورد نظر باشد و وضعیت تکنولوژی مورد بحث نیز باید به گونه‌ای باشد که قابلیت توسعه را داشته باشد. همچنین برخلاف قواعد عمومی قراردادها و ماده ۲۳۸ قانون مدنی، اگر توسعه‌دهنده به تعهد خود عمل نکند و اجبار او نیز به انجام تعهد ممکن نباشد، اجرای این تعهد از طریق اشخاص ثالث خود به خود منتفی است، زیرا همانطور که اشاره شد، عموماً تکنولوژی امری انحصاری است که دیگران به آن دسترسی ندارند و در فرض دسترسی نیز به دلیل پیچیدگی‌های موجود انتقال آن توسط دیگری غیر ممکن است و انتها راهی که برای توسعه‌دهنده باقی می‌ماند، مطابق ماده ۲۳۹ حق فسخ قرارداد است.

سید نصراله ابراهیمی، فاطمه خوش‌چهره

ج - استفاده، انتقال و توسعه تکنولوژی در قراردادهای بالادستی ایران

یکی از انگیزه‌های اصلی کشورها از انعقاد قراردادهای بالادستی با شرکت‌های بین‌المللی، بهره‌گیری از توانمندی‌های تکنولوژیک این شرکت‌ها است و میزان

بهره‌مندی شرکت‌ها از تکنولوژی یک دارایی با ارزش و امتیاز تعیین‌کننده برای ارجاع کار به آن‌ها محسوب می‌شود. جمهوری اسلامی ایران نیز که قالب بیع متقابل را به عنوان چارچوب قراردادی خود برگزیده است، در قراردادهایی که با پیمانکاران خارجی و داخلی منعقد می‌کند به درج شرطی در خصوص گام‌های تکنولوژیک اهتمام ورزیده است. شرط مذکور در نسل اول و دوم بیع متقابل همواره در ماده ۱۳ قرارداد درج می‌گردید. بدیهی است که پرداختن تنها یک ماده از قرارداد به مقوله‌ای چنین با اهمیت و پیچیده اساساً استفاده، انتقال و توسعه تکنولوژی را ناقص می‌ساخت و این بخش از قرارداد را با ابهامات جدی رو به رو می‌ساخت.

از همین رو بود که در بیع متقابل نسل سوم، پیوست قراردادی جداگانه‌ای تعبیه گردید تا خلأهای موجود در ماده ۱۳ جبران گردد. قراردادهای بیع متقابل نسل سوم برخلاف قرارداد نسل‌های قبل خود، یعنی بیع متقابل نسل اول و دوم، با عنایت به نیاز مبرم به انتقال تکنولوژی در قالب قراردادی خاص و با استناد به شروط صریح در معنا، به ضمیمه انتقال تکنولوژی روی آورد و برای اولین بار دستورالعمل انتقال فناوری و دانش فنی پیوست قرارداد شد که اولین نمونه آن نیز در قرارداد میدان نفتی یادآوران به عنوان ضمیمه‌ای نسبتاً مفصل جهت موضوع انتقال فناوری طراحی و مورد استفاده قرار گرفت.

بر اساس دستورالعمل انتقال تکنولوژی، پیمانکار ملزم شده تا نسبت به انتقال آخرین دستاوردهای فنی و صنعتی اعم از دانش فنی اثبات شده و دانش فنی در مالکیت خود در طول دوره توسعه عملیات و دوره بهره‌برداری و تولید به کشور و شرکت ملی نفت ایران و همچنین آموزش کارشناسان معرفی شده از سوی شرکت ملی نفت ایران ضمن به کارگیری کارشناسان مزبور در چارت سازمانی خود اقدام

کند، به نحوی که این کارکنان به انجام تمام عملیات نفتی اعم از توسعه و بهره‌برداری قادر باشند. بدین ترتیب دو تعهد عمده بر دوش پیمانکار قرار می‌گیرد: استفاده از امکانات، توانایی‌ها و ظرفیت‌های داخلی کشور^۷ و الزام به استخدام و به کارگیری افراد متخصص ایرانی و آموزش کارکنان معرفی‌شده از سوی شرکت نفت برای انتقال دانش فنی و انتقال فناوری.

برای نظارت بر تحقق این مسأله، کمیته فرعی مدیریت مشترک به صورت منظم و مستمر ضمن نظارت و کنترل بر استفاده از تکنولوژی ثابت شده یا تکنولوژی مالی متضمن حق مالکیت فکری گزارش‌های لازم دوره‌ای ماهانه و فصلنامه خود را در خصوص انتقال و توسعه تکنولوژی و دانش فنی و مکانیسم‌های آن به کمیته اصلی مدیریت مشترک پروژه و متعاقباً به شرکت ملی نفت ارائه خواهد کرد. (ابراهیمی، ۱۳۸۳ ش.) در یکی از پیوست‌های قراردادی ایران، پیمانکار مکلف است ۳۱ روز قبل از تحقق فید^۸، طرح به روزشده خود را راجع به برنامه انتقال تکنولوژی، مطابق مقررات این ضمیمه، طرح جامع توسعه و قرارداد به شرکت ملی نفت ایران ارائه دهد. طرفین قرارداد باید تا قبل از تاریخ انعقاد فید در خصوص محتوا و مفاد برنامه مزبور به توافق برسند.

در صورت عدم توافق بر سر برنامه به روزشده انتقال تکنولوژی، ضمیمه مزبور به عنوان مبنای انتقال تکنولوژی محسوب می‌شود. یکی از مهم‌ترین مسائل در فرآیند انتقال تکنولوژی، رویه عملی و معیارهای عینی و قابل اندازه‌گیری انتقال تکنولوژی هستند. در همین راستا پیمانکار مکلف است در برنامه به روزشده خود، این معیارها و رویه عملی انتقال تکنولوژی را به همراه برنامه زمان‌بندی مربوطه تعیین کرده و گزارشی در خصوص عملکرد خود به کمیته مدیریت مشترک و کمیته فرعی انتقال تکنولوژی ارائه دهد.

همچنین در بخش ۲-۲ این ضمیمه، در خصوص انتقال تکنولوژی روش‌هایی بدین شکل مقدر شده است: آموزش تکنولوژی مدرن و دستورالعمل‌های مربوطه به کارکنان شرکت ملی نفت ایران مشارکت در مطالعات سطح الارضی، مشارکت در جلسات مرور کار و همچنین مشارکت پیمان کاران فرعی ایرانی، استخدام متخصصین ایرانی، انتقال لیسانس، تهیه دستورالعمل‌ها و مستندسازی و استفاده بهینه و حداکثری از بروشورها، دستورالعمل‌ها و دفترچه راهنما، همکاری با مراکز تحقیقاتی ایرانی و همکاری با شرکت‌های نفتی بین‌المللی دارای توانایی بالای فناوری.

نتیجه‌گیری

با توجه به پیچیدگی‌های پروژه‌های نفت و گاز و نظر به این‌که امروزه اکثر مخازن نفت و گاز دنیا در نسل‌های دوم و یا سوم عمر خود می‌باشند، بالطبع توسعه این مخازن، هم پیچیده و هم سرمایه بر است، اجرای قراردادهای بالادستی در پروژه‌های صنعت نفت و گاز بدون استفاده یا انتقال و یا توسعه تکنولوژی عملاً امکان‌پذیر نمی‌باشد. علی‌رغم تحولات و پیشرفت‌های شگرف علمی و تکنولوژیکی دهه‌های اخیر، در قراردادهای نفتی ایران توجه ویژه‌ای به درج این شروط نشده است و بحث استفاده و توسعه تکنولوژی در هیچ کدام از این قراردادها صراحتاً مطرح نشده است. تنها در خلال این قراردادها به موضوع استفاده از تجهیزات و امکانات شرکت‌های عامل پروژه اشاره شده است.

در موضوع انتقال تکنولوژی نیز، نهایت تلاش تنظیم‌کنندگان این قراردادها، تأکید بر به کارگیری نیروهای داخلی و آموزش آنان بوده است که آن هم بدون در نظر گرفتن ضمانت اجرایی برای آن بوده است. این در حالی است که تحقق تکنولوژی در کشور نیازمند انعقاد قراردادهایی جامع و مبتنی بر مشارکت کارفرما و پیمانکار، درج شروط هدفمند در کنار توجه ویژه قانونگذار، تدوین قانونی جامع و ایجاد نهادی نظارتی حاکم بر تمام قراردادهای نفتی می‌باشد.

این امر در حالی است که انعقاد این قراردادها باید همراه با ظرافت و هوشمندی باشد و موضوعات اساسی با دقت در آن گنجانده شود و ضمانت اجرایی نیز برای عدم رعایت هر یک از آن‌ها در نظر گرفته شود. این موضوعات در دو دسته موضوعات مشترک در قراردادهای استفاده، انتقال و توسعه تکنولوژی و موضوعات اختصاصی هر یک از این انواع قراردادی بررسی شد که می‌تواند راهنمایی در جهت تدوین صحیح این قسم قراردادها باشد.

مطلب دیگری که از این پژوهش حاصل شد، این است که موضوع توسعه تکنولوژی، امر مهمی است که امروزه و با توجه به ظرفیت و توان علمی کشور باید مورد توجه ویژه قرار گیرد و شرایط برای تحقق صحیح آن فراهم گردد. این مسأله سبب می‌شود تا بتوان از قراردادهای تکنولوژی محوری که پیش‌تر منعقد گردیده است، متناسب با نیازهای روز کشور بهره‌مند شد و از این طریق هم هزینه کم‌تری متحمل شویم و هم به تکنولوژی روز دنیا دسترسی بیشتری پیدا کنیم.

پی‌نوشت‌ها

1. Warranty
2. Condition
3. Fixed Lump-Sum Fee
4. Running Royalty

۵. ماده ۱: «اشخاص زیر مشمول پرداخت مالیات می‌باشند: هر شخص غیر ایرانی (اعم از حقیقی و یا حقوقی) نسبت به درآمدهایی که در ایران تحصیل می‌نماید و همچنین نسبت به درآمدهایی که بابت واگذاری امتیازات یا سایر حقوق خود و یا دادن تعلیمات و کمک‌های فنی و یا واگذاری فیلم‌های سینمایی (که به عنوان بها یا حق نمایش یا هر عنوان دیگر عاید آن‌ها می‌گردد) از ایران تحصیل می‌کند.»

۶. ماده ۳۶۷: «تسلیم عبارت است از دادن مبیع به تصرف مشتری به نحوی که متمکن از انحای تصرفات و انتفاعات باشد.»

۷. در قانون حداکثر استفاده از توان فنی مهندسی، تولیدی، صنعتی و اجرای کشور در اجرای پروژه‌ها و ایجاد تسهیلات به منظور صدور خدمات مصوب سال ۱۳۷۵ به ۵۱٪ مشارکت اشاره شده است.

8. Front End Engineering Design

فهرست منابع

الف - فارسی:

ابراهیمی، سیدنصراله. (۱۳۸۴ ش.). جایگاه ایران در تعامل منطقه‌ای و بین‌المللی در چشم‌انداز بیست ساله کشور، مجله حکومت اسلامی ویژه اندیشه و فقه سیاسی اسلام. دبیرخانه مجلس خبرگان رهبری. سال دهم، شماره سی و هشتم، صص ۱۴۵-۱۲۵.

ابراهیمی، سیدنصراله. (۱۳۸۸ ش.). نسل سوم قراردادهای بیع متقابل. مجله مشعل. شماره چهارصد و شصت و هشتم، ص ۹.

ابراهیمی، سیدنصراله. (۱۳۹۱ ش.). واکاوی ویژگی‌های حاکم بر قراردادهای بیع متقابل و تأثیر آن بر قراردادهای بالادستی. مجله فراساحل/اروند. شماره پنجاه و دوم، ص ۲۳.

ابراهیمی، سید نصراله. صادقی مقدم، محمدحسن. سراج، نرگس. (۱۳۹۱ ش.). انتقادهای وارده بر قرارداد
بیع متقابل صنعت نفت و گاز ایران و پاسخ‌های آن. *فصلنامه حقوق مجله دانشکده حقوق و علوم
سیاسی*. دوره چهل و دوم، صص ۱۹-۱.

ابراهیمی، سید نصراله. منتظر، مهدی. مسعودی، فرزاد. (۱۳۹۳ ش.). اصول قانونی حاکم بر قراردادهای
بالادستی صنعت نفت و گاز ایران. *پژوهشنامه اقتصاد/نرژژی/ایران*. دوره سوم، صص ۲۶-۱.

احسنی‌فروز، محمد. (۱۳۹۰ ش.). *قرارداد انتقال تکنولوژی، ماهیت، شرایط تشکیل و آثار*. تهران:
انتشارات دادگستر، چاپ اول، صص ۱۰۱-۵۶.

اخلاقی، بهروز. (۱۳۷۹ ش.). بیابانگرد انتقال فناوری و جایگاه آن در سرمایه‌گذاری خارجی. *فصلنامه علمی
و پژوهشی مدرس*. دوره چهارم، شماره چهارم، صص ۴۴-۱۷.

حاج‌فتحعلی‌ها، عباس. (۱۳۷۲ ش.). *توسعه تکنولوژی*. تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی، صص
۱۸-۱۵.

سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران وابسته به وزارت امور اقتصادی و دارایی. (۱۳۶۶
ش.). *مجموعه ضوابط راجع به انعقاد قراردادهای انتقال تکنولوژی*. تهران: نشر نقش جهان، چاپ
اول، ص ۱۲.

صادقی، محمود. احسنی‌فروز، محمد. عیسائی تفرشی، محمد. جعفرزاده، میرقاسم. (۱۳۹۰ ش.). تعهدات
و الزامات طرفین در قرارداد انتقال فناوری و تطبیق آن با نظام حقوقی ایران، کامن لا و چند نظام
حقوقی دیگر. *فصلنامه پژوهش‌های حقوق تطبیقی*. دوره پانزدهم، شماره سوم، صص ۱۱۲-۹۳.

صفایی، سیدحسین. (۱۳۸۴ ش.). *قواعد عمومی قراردادهای*. تهران: نشر میزان، جلد دوم، چاپ سوم، صص
۱۷۶-۵۵.

کاتوزیان، ناصر. (۱۳۸۵ ش.). *حقوق مدنی/اموال و مالکیت*. تهران: نشر میزان، چاپ سیزدهم، ص ۷۶.

کاتوزیان، ناصر. (۱۳۸۷ ش.). *دوره عقود معین*. تهران: شرکت سهامی انتشار، جلد اول، چاپ هفتم، ص ۳۶.

کاتوزیان، ناصر. (۱۳۸۷ ش.). *قانون مدنی در نظم حقوقی کنونی*. تهران: بنیاد حقوقی میزان، چاپ نوزدهم، ص ۱۳۰.

منطقی، منوچهر. (۱۳۸۰ ش.). *روش‌های مختلف انتقال تکنولوژی*. اولین دوره مدیریت تکنولوژی هوا فضای ایران، تهران، ص ۸.

یونسی، حمیدرضا. (۱۳۸۵ ش.). *قرارداد اجاره به شرط تملیک*. *مجله دانش پژوهان*. شماره نهم، ص ۴۳.

ب - لاتین:

Baker Hughes Incorporated. (2005). Annual company reports. Available at: <http://phx.corporate-ir.net/External.File?item=UGFyZW50SUQ9MTc2NzQ4fENoaWxkSUQ9LTF8VHlwZT0z&t=1>. Last visited 22 January, 2013.

Byrne, N. McBratney, A. (2005). *Licensing Technology, Negotiating & Drafting Technology Transfer Agreement*. 3rd ed. Bristol: Jordan's Publishing Limited, 37, 176, 251.

Licensing Executive Society. (2007). *Guidelines for Licensing & Technology Transfer Agreement*. Available at: [http://www.tag-publication.com/UploadFiles/khaled/LES-AC/Les%20 Eng2.pdf](http://www.tag-publication.com/UploadFiles/khaled/LES-AC/Les%20Eng2.pdf). Last visited 29 January, 2013.

UNCTAD. (2001). *Transfer of Technology*. New York and Geneva: United Nation Publication, 12.

UNIDO. (1973). *UN guideline for the acquisition of foreign technology in developing countries with special reference to technology licensing agreement*. New York: UN Publishing, 24.

United Nations. (2009). *Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (UN/ESCAP), Booklet 6*. Available at: <http://www.unescap.org/stat/data/syb2011/escap-syb2011.pdf>. Last visited 29 January, 2013.

WIPO. (1997). *Licensing Guide for Developing Countries*. Geneva: WIPO Publication, 53-63.

Working Document of the NPC Global Oil & Gas Study. (2007). Oil and Gas Technology Development. Available at: http://www.npc.org/study_topic_papers/7-stg-globalaccess.pdf. Last visited 11 January, 2013.

یادداشت شناسه مؤلفان

سید نصراله ابراهیمی: استادیار، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

فاطمه خوش‌چهره: دانشجوی دکتری حقوق نفت و گاز، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران،

تهران، ایران. (نویسنده مسؤول)

پست الکترونیک: f.khoshchehreh@gmail.com

Utilization, Transfer and Development of Technology in Iran's Upstream Oil and Gas Industry Contracts

Seyed Nasrollah Ebrahimi

Fatemeh Khoshchehreh

Abstract

Islamic Republic of Iran is considered as one of the major holder of oil and gas reserves in the world. In order to obtain the better performance when investing and operating in the oil and gas fields, it is highly requested that an international oil company ("IOC") should update its hardware, software capabilities and, in particular, project management methods, in order to utilize and transfer the best available technology while getting involved with National Iranian Oil Company ("NIOC") for the research and development (R&D) of the existing technology. This study attempts to define the concept of utilization, transfer and development of technology in oil and gas upstream projects, and to specify the boundary lines of differences between utilization, transfer and development of technology when carrying out the oil and gas upstream projects. Furthermore, this study shall also highlight the main issues and elements should be considered in the upstream projects.

After due considerations given to the issue of utilization, transfer and development technology, this study concludes that first the issue of utilization, transfer and development of technology and know-how should be seriously considered by IOC when exploring, developing and operating Iran oil and gas projects. Secondly, various lines of rights and duties of both IOC and NIOC in the technology issue should be clearly identified, understood and concluded in the concerned Iran upstream contracts. Third, such contracts need to be concluded with special delicacy in such a way that they embrace the essential issues and the vital provisions as well as sanctions for non-compliance.

Finally, this research concludes that any attempts related to the utilization, transfer and development of technology will only be useful

and fruitful when both NIOC and IOC endeavor hard to mutually discuss and understand this very important "national interest driven" requirement, and implement its comprehensive plan jointly in order to achieve the goal of utilization, transfer and development of technology and know-how, thus, to satisfy the national interests of the Country.

Keywords

Utilization of Technology, Technology Transfer and Development, Upstream Oil and Gas Industry Contracts